

С.Г. ДРИГА,
д.е.н., професор, Київський національний торговельно-економічний університет,
Є.М. СЕВРУК,

аспірант кафедри економіки та фінансів підприємства, Київський національний торговельно-економічний університет

Сучасні підходи до трактування сутності оборотних активів

Проаналізовано та систематизовано теоретичні підходи до визначення поняття «оборотні активи». Досліджено підходи до групування визначень оборотних активів. Запропоновано авторське визначення категорії «оборотні активи».

Ключові слова: оборотні активи, поточні активи, оборотний капітал, оборотні засоби, оборотні кошти, оборотні фонди.

С.Г. ДРЫГА,
д.э.н., профессор, Киевский национальный торгово-экономический университет,
Е.М. СЕВРУК,

аспирант кафедры экономики и финансов предприятия, Киевский национальный торгово-экономический университет

Современные подходы к трактовке сути оборотных активов

Проанализированы и систематизированы теоретические подходы к определению понятия «оборотные активы». Исследованы подходы к группированию определений оборотных активов. Предложено авторское определение категории «оборотные активы».

Ключевые слова: оборотные активы, текущие активы, оборотный капитал, оборотные средства, оборотные деньги, оборотные фонды.

Theoretical approaches of the definition of current assets were analyzed and systematized. The approaches of grouping current assets definitions were studied. The author's definition of the current assets was proposed.

Keywords: current assets, working capital, circulating assets, turnover means, current capital.

Постановка проблеми. Для будь-якого підприємства управління оборотними активами є необхідною умовою ефективного функціонування. Ефективне управління фінансуванням оборотних активів забезпечує безперервність процесу виробництва та реалізації продукції, підвищує ліквідність, платоспроможність та рентабельність діяльності підприємства.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Теоретичні і прикладні аспекти щодо визначення оборотних активів досліджені в роботах українських і закордонних науковців. Зазначимо, що у розвиток теорії оборотних активів значний внесок зробили вітчизняні вчені: І.О. Бланк, А.М. Поддєрьогін, І.В. Олександренко, Н.О. Власова, М.В. Чорна, В.А. Грошул, Р.М. Бугрименко, С.В. Рилєєв, Д.Л. Ящук, А.С. Полторак, С.О. Зубков, Л.Г. Соляник, А.Г. Балдинюк. Серед закордонних представників економічної науки, що займаються означеною проблематикою, найбільшої уваги заслуговують праці Е. Хелферта, Ю. Бріггема, Дж. Ван Хорна.

Велика кількість визначень оборотних активів, яка зустрічається у науковій економічній літературі, приводить до виникнення певних суперечностей з приводу трактування даного поняття. Такі суперечності посилюються ще й тим, що у трактуванні категорій «оборотні активи», «оборотний капітал», «оборотні засоби», «оборотні кошти», «оборотні фонди», «поточні активи» у науковому середовищі визначилися різні підходи: від ототожнення цих понять до характеристики їх функціональних особливостей і відповідного розмежування цих категорій.

Метою статті є проведення аналізу сучасної наукової економічної думки щодо трактування сутності категорії «оборотні активи».

Виклад основного матеріалу. Економічна наука пропонує різні підходи до визначення поняття «оборотні активи». А.С. Полторак [1] поділяє вчених на три групи в залежності від ототожнення поняття «оборотні активи» з іншими категоріями:

«оборотний капітал», «оборотні засоби», «оборотні кошти», «оборотні фонди», «поточні активи». Перша група включає вчені, котрі вважають вищезазначені поняття тотожними; друга група включає науковців, які об'єднують лише деякі поняття; третя група вважає помилковим ототожнення таких понять.

Сучасні напрацювання вчених у сфері дослідження оборотних активів дозволяють виділити безліч трактувань даного поняття. Так, відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [2] оборотні активи – це гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу. До оборотних активів належать [2]: запаси (малоцінні та швидкозношувані предмети, сировина, основні та допоміжні матеріали, паливо і т.д.); поточні біологічні активи тваринництва та рослинництва; дебіторська заборгованість; готова продукція; поточні фінансові інвестиції; гроші та їх еквіваленти (готівка в касі підприємства, гроші на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути вільно використані для поточних операцій, а також грошові кошти в дорозі, електронні гроші, еквіваленти грошей); витрати майбутніх періодів; інші оборотні активи. Згідно з Міжнародними стандартами бухгалтерського обліку 1 [3] актив повинен класифікуватися як короткостроковий (поточний) актив, якщо: його передбачається реалізувати або тримати для продажу або використання в нормальних умовах операційного циклу компанії; він міститься головним чином в комерційних цілях; його передбачається реалізувати протягом 12 місяців від звітної дати; він є активом у вигляді грошових коштів або їхніх еквівалентів, що не мають обмежень на обмін або використання для погашення зобов'язань принаймні протягом 12 місяців з дати балансу. Таким чином, поняття «поточні активи» використовується в МСБО. Враховуючи те, що

сутнісні характеристики оборотних активів та поточних активів співпадають, вважаємо ці поняття ідентичними.

Далі А.С. Полторак [1] обґрунтовує поняття «оборотні активи» як сукупність фінансових і матеріальних активів, не обмежених у використанні, які обслуговують господарський процес і призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу або одного року з дати складання балансу та забезпечення безперервності виробничо-комерційного циклу. Схоже тлумачення поняття надає Л.Г. Соляник [4], визначивши оборотні активи як сукупність матеріальних і фінансових активів, які шляхом структурної трансформації здійснюють безперервний кругообіг форм вартості з метою постійного відновлення процесу виробництва, одержання прибутку, підтримання нормальної ліквідності підприємства, і повинні повністю споживатися протягом одного календарного року чи операційного циклу.

Економічна сутність оборотних активів, на думку Н.В. Ізмайлової [6], полягає у втілених в них грошових коштах, які повністю споживаються чи реалізуються впродовж одного виробничого циклу (або протягом 12 місяців) при здійсненні операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, що сприяє безперервності виробничо-комерційного циклу, а також дозволяє підтримувати достатній рівень ліквідності і прибутковості підприємства.

Як натурально-речовинну категорію визначає оборотні активи І.В. Олександренко [5]. Його позиція базується на тому, що оборотні активи є сукупністю матеріально-речовинних цінностей і грошових коштів, які беруть участь у створенні продукту, цілком споживаються у виробничому процесі і повністю переносять свою вартість на виробничий продукт упродовж операційного циклу або дванадцяти місяців з дати балансу. На нашу думку, таке трактування більш повно розкриває сутність поняття, проте пропонуємо розглянути ще деякі визначення.

Таким чином, можна констатувати про формування наукового підходу в рамках якого науковці пропонують визначати оборотні активи як сукупність матеріальних і фінансових активів, як грошові кошти, а також як сукупність матеріально-речовинних цінностей і грошових коштів.

Проте зазначимо що існують й інші трактування оборотних активів, які визначають їх як ресурси або майно. Наприклад, Н.О. Власова, М.В. Чорна, В.А. Гросул [7, с. 10] дотримуються позиції, згідно з якою оборотні активи слід розглядати як елемент ресурсного потенціалу, що контролюється організацією й призначений для забезпечення безперервного й планомірного процесу її господарської діяльності, споживається однократно з метою забезпечення певної економічної вигоди у майбутньому.

Дещо схоже визначення надає К.П. Дацко [8, с. 6]: оборотні активи – це ресурси, що формуються за рахунок інвестованого в них капіталу, які, змінюючи свою функціональну форму, беруть участь в одному операційному циклі для забезпечення безперервності діяльності та одержання економічних вигід у майбутньому. Своєю чергою, А.Г. Балдинюк [9, с. 7] зазначає, що оборотні активи являють собою групу контрольованих підприємством високоліквідних майнових цінностей, сформованих за рахунок інвестованого в них капіталу, що забезпечують безперервність його операційного процесу або платоспроможність і мають бути спожиті

або реалізовані впродовж операційного циклу або в термін до одного року, використання яких спрямоване на отримання відповідного економічного ефекту. Вважаємо таке визначення детально описує оборотні активи. Проте суперечливим є визначення оборотних активів як високоліквідних майнових цінностей, оскільки деякі види оборотних активів можуть реалізовуватись протягом досить тривалого часу, наприклад, запаси готової продукції.

На наше переконання, визначення оборотних активів підприємства з достатнім обґрунтуванням їх економічної сутності надає І.О. Бланк [10, с. 45], який розглядає оборотні активи як сукупність майнових цінностей підприємства, що забезпечують поточну виробничо-комерційну діяльність підприємства та, які повністю споживаються у процесі одного операційного (виробничо-комерційного) циклу.

У такому контексті надає визначення оборотним активам і О.П. Гаценко–Колумбет [11] яка пропонує таке їх тлумачення: оборотні активи – це сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточний господарський процес і цілком споживаються протягом одного операційного (виробничо-комерційного) циклу. При цьому, на її думку, оборотні активи слід розглядати як частину виробничих фондів чи грошових коштів, що призначені для реалізації або споживання протягом операційного циклу, або протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

Слід підкреслити існування і інших трактовок оборотних активів у визначенні яких відбувається їх отождення з частиною виробничих фондів та авансованою вартістю. Так, наприклад, А.С. Філімонов [13] визначає оборотні активи як вартість, яка авансована в кругообіг виробничих оборотних фондів і фондів обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва і обігу. А позиція Т.А. Демченко [14, с. 179] полягає в тому, що оборотні активи є сукупністю оборотних фондів і фондів обігу, які використовуються для фінансування поточної господарської діяльності і виражені в грошовій формі.

Таким чином, налічується значна кількість різноманітних наукових підходів до трактувань поняття оборотні активи. Варто відмітити, що тривалий час у науковій літературі поняття оборотні активи вдосконалювалося. Але залишалося відкритим питання щодо групування названих трактовок в залежності від критерію, покладеного у основу сформульованого визначення. Одним із перших напрацювань у цьому напрямі є наукові розробки Н.О. Власової, М.В. Чорної і В.А. Гросул [7, с. 6–10], в яких науковці об'єднали наявні визначення оборотних активів у чотири групи в залежності від способів трактування поняття вченими.

Так, згідно з їхніми дослідженнями до першої групи слід віднести тих науковців, які вважають, що оборотні активи мають грошову природу, виконують функцію платіжно-розрахункового обслуговування кругообігу і визначають їх як «кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди і фонди обігу». До другої групи належать науковці, котрі вважають, що оборотні активи – це частина капіталу підприємства, вкладеного в його поточні активи. Третя група науковців трактує оборотні активи як частину майна підприємства. Нарешті, четверта група економістів трактує оборотні активи як авансовану вартість. Безумовно, наведене групування за ознакою сутності, покладеної в основу трактування оборотних активів,

має місце. Однак зазначимо, що за межами такого групування залишилися визначення оборотних активів як «оборотних засобів» та «оборотних фондів».

На нашу думку, доцільно об'єднати наявні визначення оборотних активів у дві групи. До першої пропонуємо віднести визначення, які пояснюють оборотні активи як майно, незалежно від того, які саме елементи враховані. Відповідно до другої необхідно віднести визначення, які пояснюють економічну сутність оборотних активів як авансовану вартість.

Таким чином, до першої групи необхідно віднести ті визначення, які пояснюють оборотні активи як гроші, ресурси, майнові цінності, оборотні засоби, фонди та ін. У такому випадку оборотні активи витрачаються та споживаються в процесі здійснення підприємством своєї господарської діяльності. До другої групи відносяться визначення, які пояснюють оборотні активи, як авансовану вартість, тобто, частина активів підприємств у вартісному виразі, яка знаходячись в постійному русі здійснює безперервний кругообіг форм вартості, в результаті якого відбувається постійне відновлення процесу виробництва. В такому випадку оборотні активи не витрачаються і не споживаються, а реалізуються та повертаються підприємству змінюючи свою форму. Також необхідно віднести до даної групи ті визначення, які пояснюють оборотні активи через кошти, що авансуються.

Оскільки існує досить багато визначень, які пояснюють оборотні активи через грошові кошти, необхідно з'ясувати, чи можливим є ототожнення оборотних активів лише з коштами. На нашу думку, оборотні активи включають не лише грошові, а й матеріальні ресурси, тому ототожнення оборотних активів тільки з коштами є економічно не обґрунтованим. Гроші та їхні еквіваленти (готівка у касі підприємства, гроші на поточних та інших рахунках у банках, грошові кошти в дорозі, електронні гроші, еквіваленти грошей) є лише однією із складових оборотних активів підприємства, відповідно до законодавства [2], поряд із запасами, готовою продукцією тощо.

Вважаємо, що трактування оборотних активів через «оборотні засоби», «оборотні фонди» та «фонди обігу» також є суперечливим. У Господарському кодексі України [15] зазначено, що «оборотними засобами є сировина, паливо, матеріали, малоцінні предмети та предмети, що швидко зношуються, інше майно виробничого і невиробничого призначення, що віднесено законодавством до оборотних засобів». Оборотні засоби – це частина виробничих засобів у вигляді певної сукупності предметів праці, елементи яких цілком споживаються у кожному виробничому циклі. Елементи оборотних засобів формують речовинну субстанцію виготовлюваної продукції (сировина, конструкційні матеріали), створюють матеріальні умови для здійснення технологічних процесів і роботи виробничого устаткування (паливо, енергія), збереження і транспортування сировини та готових виробів (різні матеріали – мастила, фарби тощо; тара) [16, с. 137]. Таким чином, до оборотних виробничих засобів належать предмети та засоби праці, які обслуговують сферу виробництва.

Зокрема, оборотні засоби поділяють на оборотні фонди та фонди обігу. До фондів обігу належить готова продукція, грошові кошти на рахунках у банку та у касі підприємства, не оплачена відвантажена продукція. Оборотні виробничі фонди обслуговують сферу виробництва та їх основне призна-

чення полягає у забезпеченні безперервного і ритмічного процесу виробництва. Найбільшу питому вагу в оборотних виробничих фондах займають предмети праці: сировина, основні і допоміжні матеріали, тара, паливо, напівфабрикати. До оборотних виробничих фондів належать також знаряддя праці [16, с. 138]. Таким чином, оборотні фонди та фонди обігу є складовими оборотних засобів підприємства, які своєю чергою є складовими оборотних активів. Ураховуючи також те, що поточні фінансові інвестиції не входять до складу оборотних засобів [18, с. 21], але є частиною оборотних активів, на нашу думку, ототожнювати поняття невірно. Основне призначення фондів обігу забезпечити безперервність процесу відтворення товарів та послуг, тобто такі фонди обслуговують процес руху товарів через сферу товарного обігу до споживача. До грошових коштів та їх еквівалентів в сучасній практиці фінансового менеджменту відносяться не тільки залишки грошових коштів в національній та іноземній валюті (в усіх її формах), але й короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються в грошові кошти та характеризуються незначним ризиком зміни вартості [10, с. 78]. В такому випадку до фондів обігу можливим є віднесення короткострокових фінансових інвестицій. Проте не всі короткострокові фінансові інвестиції використовуються на закупівлю сировини та матеріалів та обслуговують процес обігу товарів, деякі з них (акції, облигації) спрямовуються на отримання прибутку внаслідок здійснення інвестиційної діяльності. Вважаємо за недоцільним ототожнювати оборотні активи з сукупністю оборотних фондів та фондів обігу, оскільки оборотні активи більш ширше поняття.

Аналогічна ситуація з визначеннями, які пояснюють оборотні активи через оборотні кошти. До оборотних активів включаються як матеріальні, так і грошові ресурси, тому поняття оборотних активів є дещо ширшим, ніж поняття оборотних коштів. Такої думки притримується О.П. Пархоменко [18, с. 21], яка вважає, що загальноприйнятий поділ оборотних коштів на оборотні фонди та фонди обігу не враховує такої складової господарських засобів підприємства як короткострокові фінансові вкладення. Крім того, науковці О.С. Поважний, Н.О. Крамзіна та Ю.В. Кваша [17, с. 47] головною відмінністю між поняттями «оборотні активи» і «оборотні кошти» вважають те, що оборотні активи витрачаються у процесі виробництва, тоді як оборотні кошти авансовані у виробництво, тому вони «не витрачаються і не споживаються», внаслідок чого оборотні кошти виступають проміжною ланкою між активом і пасивом балансу. Всі джерела, за рахунок яких формуються оборотні кошти, можна розглядати як фонд, який можна назвати фондом оборотних коштів. Кількість «оборотних коштів» як частина активів і «фонд оборотних коштів» як частина пасивів повинні збігатися [11].

На нашу думку, ототожнення оборотних активів з частиною капіталу підприємства, що вкладений в оборотні активи, є також суперечливим. Безумовно, оборотний капітал виступає джерелом формування складових оборотних активів, тобто він фіксується в різних статтях пасиву балансу, тоді як оборотні активи відображають характер їх розміщення і є частиною активів балансу [1]. Різниця між оборотним капіталом і оборотними активами полягає також в тому, що оборотний капітал завжди виступає інвестицією, як джерело авансуван-

ня формує оборотні активи. Авансований в оборотні активи капітал приймає їх натурально-речову форму й тільки після закінчення операційного циклу використання оборотних активів повертає свій первісний вигляд. Але оборотний капітал на відміну від активів не споживають і не витрачають, а лише авансують для повернення після закінчення кожного обороту в ту саму форму для наступного авансування [18, с. 20]. Однією із сутнісних характеристик активів є те, що вони є майновими цінностями підприємства, що формуються за рахунок інвестованого в них капіталу [10, с. 8]. Вкладений у новий або бізнес, що розвивається, капітал матеріалізується у формі активів підприємства. Спрямований на формування активів підприємства капітал може інвестуватися не тільки у грошовий (опосередкований), а й у реальний (прямий) формі. В такому випадку активи та капітал, будучи тотожними в конкретній натурально-речовій формі, мають все ж таки різну економічну природу: капітал являє собою продукт минулого накопичення цінностей, що втягуються в економічний процес, а активи – формований економічний ресурс, що призначений для здійснення наступної господарської діяльності.

Висновки

Мейнстрим наукової економічної думки засвідчує, що у трактуванні поняття «оборотні активи» налічується досить багато розбіжностей: одна група науковців ототожнює поняття «оборотні активи», «оборотний капітал», «оборотні засоби», «оборотні кошти», «оборотні фонди», «поточні активи», інші ж вважають що це самостійні економічні категорії. Ми залишаємося прихильниками тієї групи науковців, які не ототожнюють дані поняття. На нашу думку, лише «поточні активи» є однаковим за змістом до оборотних активів, оскільки сутнісні характеристики обох понять співпадають.

Своєю чергою, наявність різних трактувань поняття оборотні активи зумовлює необхідність їх класифікації. На наше переконання в основу такої класифікації слід покласти базове пояснення науковцями значення оборотних активів – через майно, або через авансовану вартість. Зрозуміло, що кожна з груп визначень в тій чи іншій мірі характеризує поняття «оборотні активи». Проте, на нашу думку, найбільш до речним є використання визначень, згідно з якими оборотні активи трактуються як частина майна (ресурсів, майнових цінностей) підприємства. Під оборотними активами, в нашому уявленні, слід розуміти сукупність таких матеріальних та фінансових цінностей, що обслуговують поточну діяльність підприємства та в повному обсязі переносять свою вартість на реалізовану продукцію впродовж одного операційного циклу або в термін до одного року.

Список використаних джерел

1. Полторак А.С. Визначення сутності оборотних активів: сучасні науково-методологічні підходи / А.С. Полторак // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – 2013. – №7. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2171>
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 07.02.2013 №73 /

Мінфін України // Офіційний вісник України. – Офіц. вид. – К., 2013. – №19. – С. 97.

3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (МСБО 1). Подання фінансової звітності. IASB; Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_013

4. Соляник Л.Г. Оборотні засоби промислового підприємства: оптимізація управління: монографія / Л.Г. Соляник; за ред. О.С. Галушко. – Дніпропетровськ: Вид-во НГУ, 2009. – 239 с.

5. Олександренко І.В. Методичні підходи до діагностики оборотних активів підприємства / І.В. Олександренко // БізнесІнформ – 2014. – №2. – С. 277–283.

6. Ізмайлова Н.В. Управління оборотними активами підприємств: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.08 / Н.В. Ізмайлова; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – К., 2009. – 20 с.

7. Власова Н.О., Чорна М.В., Гросул В.А. Управління оборотними активами на підприємствах роздрібно торгівлі: монографія / Н.О. Власова, М.В. Чорна, В.А. Гросул. – Х:ХДУХТ, 2014. – 258 с.

8. Дацко К.П. Обліково-аналітичне забезпечення управління оборотними активами підприємства [Текст]: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09 «Бух. облік, аналіз та аудит (за видами екон. діяльн.)» / Дацко К.П.; МОН України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т імені В. Гетьмана». – К., 2014. – 20 с.

9. Балдинюк А.Г. Управління фінансуванням оборотних активів торговельних підприємств: автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.07.05 / А.Г. Балдинюк. – К., 2005. – 21 с.

10. Бланк І.А. Управление активами и капиталом предприятия [Текст]. Т. 2 / І.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2003. – 447 с.

11. Колумбет О.П. Визначення сутності оборотних активів: сучасні науково-методологічні підходи / О.П. Колумбет, Ю.В. Зозуля // 36. наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Сер.: Економіка і управління. – 2013. – Вип. 25. – С. 231–236.

12. Гаценко-Колумбет О.П. Оборотні активи підприємства: проблеми теорії обліку / О.П. Гаценко-Колумбет // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. – 2013. – №1. – С. 42–47.

13. Філімонов О.С. Фінанси підприємств: навч. підр. / О.С. Філімонов. – К.: МАУП, 2004. – 2-ге вид., переробл. і допов. – 328 с.

14. Демченко Т.А. Оборотні активи та їх відображення в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності / Т.А. Демченко // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №9. – 227 с.

15. Господарський кодекс України від 16.01.2003 №436–IV редакція від 20.09.2015 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

16. Дробішева О.О., Похильченко І.М. Роль виробничих засобів у виробничому процесі підприємства / О.О. Дробішева, І.М. Похильченко // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2013. – №6. – С. 136–142. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_6_136.pdf

17. Поважний О.С. Особливості визначення сутності та складу поняття «оборотні активи» / О.С. Поважний, Н.О. Крамзіна, Ю.В. Кваша // Економічний простір. – 2008. – №12/2. – С. 41–52.

18. Пархоменко О.П. Оборотний капітал промислових підприємств в умовах глобальних викликів: формування та використання: монографія / О.П. Пархоменко. – Луганськ: Вид-во «Наулідж», 2012. – 216 с.